

Izstrādātājs: **SIA Skepast & Puhkim**
Kalna iela 17-1, Rīga,
Latvija, LV-1003
+371 26605599
info@skpk.lv
Reģ.Nr.: **40203343632**

SKEPAST **PUHKIM**

Vēja parka “Kūkas” un tā saistītās infrastruktūras projekta būvniecība Jēkabpils novada Kūku un Vīpes pagastos

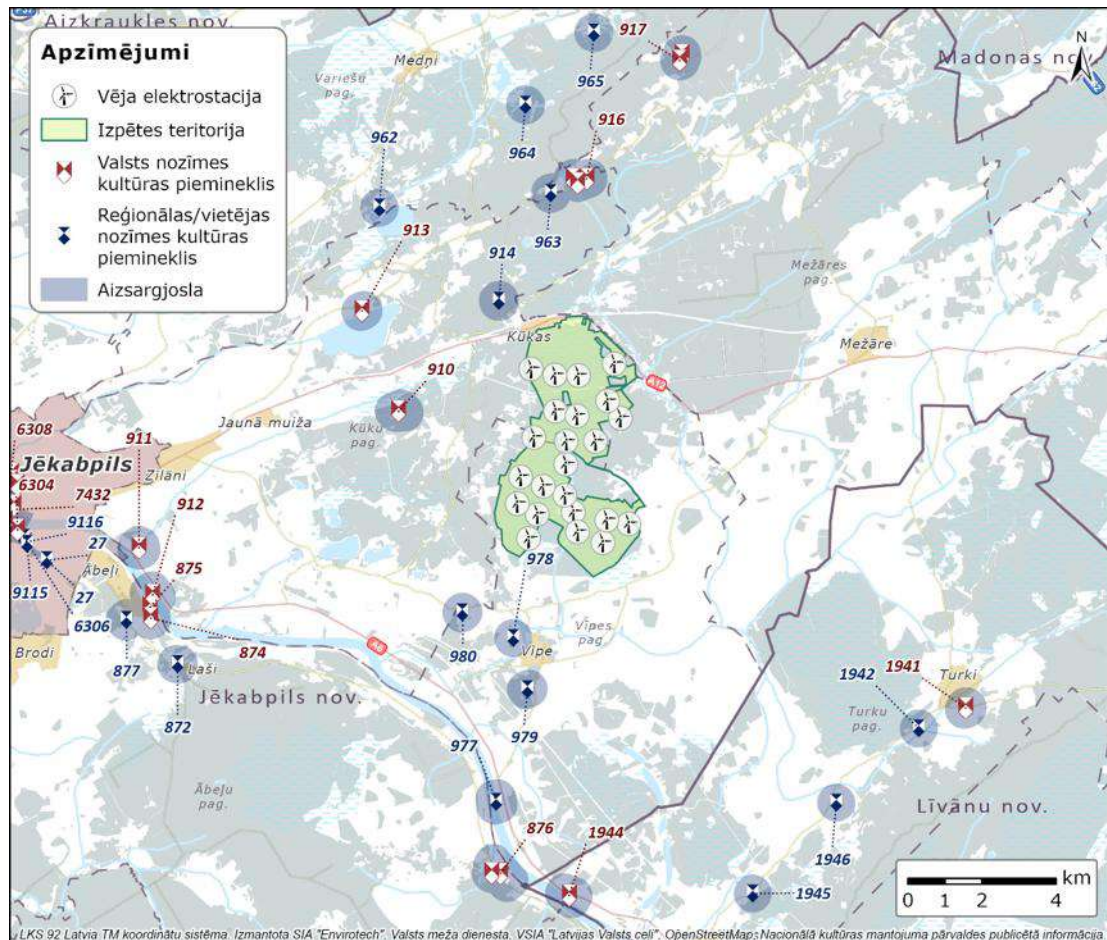
Kultūrvēsturiskā mantojuma novērtējums

Ietekmes uz vidi novērtējums

Versija: **1**
Datums: **31.07.2026.**

Kultūrvēsturiskā mantojuma apzināšanai paredzētās darbības un tai piegulošajās teritorijās veikta izpēte ar mērķi noskaidrot valsts aizsardzībā esošos kultūras pieminekļus, pašvaldību uzskaitē esošos kultūrvides objektus, kā arī citas kultūrvēsturiskās vērtības.

Izpētes gaitā veikta kultūras pieminekļu aizsargjoslu identificēšana, par pamatu izmantojot Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes (turpmāk tekstā – NKMP) interneta vietnē pieejamās datubāzes, novadu teritoriju plānojumos apkopoto informāciju un citus informācijas avotus. Izvērtēts paredzētā vēja parka un ar to saistītās infrastruktūras plānojums attiecībā uz valsts aizsargājamajiem kultūras pieminekļiem un citām vietām ar kultūrvēsturisku nozīmi, kā arī sniegtas rekomendācijas vēja parka ietekmes uz kultūrvidi mazināšanai. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu, to aizsargjoslu un citu vietu ar kultūrvēsturisku nozīmi izvietojums paredzētās darbības teritorijā un tās apkārtnē parādīts 1. attēlā.

1. attēls. Valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi un citas vietas ar kultūrvēsturisku nozīmi vēja parka "Kūkas" izpētes teritorijas apkārtnē

Vēja elektrostaciju parka "Kūkas" teritorijā valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi kopumā analizēti pagastu kā administratīvi teritoriālā iedalījuma vienību robežās, īpaši izceļot tos objektus, kuru aizsardzības zonas atrodas vistuvāk VES izpētes teritorijai 10 km rādiusā.

Izpētes rezultātā secināms, ka valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu un citu vietu ar kultūrvēsturisku nozīmi koncentrācija izpētes teritorijai piegulošajās teritorijās ir salīdzinoši neliela. Tuvākie valsts, reģiona un vietējās nozīmes kultūras pieminekļi atrodas ārpus plānotā vēja parka teritorijas. Vairākiem pieminekļiem ir noteiktas aizsargjoslas, tomēr plānotās vēja elektrostacijas tajās neatrodas. Ņemot vērā valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu un citu vietu ar kultūrvēsturisku nozīmi izvietojumu un attālumu līdz plānotajām vēja turbīnām, nav paredzama būtiska tieša ietekme uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, taču atsevišķās vietās iespējamas lokālas ainaviskas un vizuālas pārmaiņas. Paredzētās darbības teritorijas tuvumā esošo nozīmīgāko valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu un citu kultūras pieminekļu saraksts sniegts 1. tabulā.

Vēja parka "Kūkas" un tā saistītās infrastruktūras būvniecība Jēkabpils novada Kūku un Vīpes pagastos

1.Tabula Kultūras pieminekļi paredzētās darbības teritorijas tuvumā Jēkabpils novada Kūku, Vīpes, Ābeļu, Mežāres un Variešu pagastā un Līvānu novada Turku pagastā

Objekts	Laiks/laikmets	Nozīme	Nr. ¹	Attālums līdz tuvākajai VES, km	Tips
Kūku pagasts					
Dzirkaļu pilskalns ar apmetni un Baznīckalnu	Dzelzs laikmets	Valsts	910	3,54	Arheoloģija
Kūkupasiles senkapi	Vēlais dzelzs laikmets- viduslaiki	Reģiona	914	1,99	Arheoloģija
Ribāku senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Valsts	913	4,78	Arheoloģija
Asotes pilskalns ar apmetni	Senākais dzelzs laikmets- viduslaiki	Valsts	911	9,98	Arheoloģija
Daugavas oglenieku senkapi	Vidējais - vēlais dzelzs laikmets	Valsts	912	9,91	Arheoloģija
Vīpes pagasts					
Žagaru viduslaiku kapsēta	Viduslaiki - jaunie laiki	Reģiona	980	2,64	Arheoloģija
Ezerķīkauku senkapi	Agrais- vidējais dzelzs laikmets; viduslaiki- jaunie laiki	Reģiona	978	2,70	Arheoloģija
Landzānu viduslaiku kapsēta	Jaunie laiki	Vietēja	979	4,04	Arheoloģija
Trepes senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Reģiona	977	7,05	Arheoloģija
Ābeļu pagasts					
Reiņu senkapi un apmetne	Dzelzs laikmets; jaunie laiki	Valsts	876	9,06	Arheoloģija
Mežāres pagasts					
Spilvu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Valsts	916	4,97	Arheoloģija
Bērzkalnu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Valsts	917	8,35	Arheoloģija
Variešu pagasts					
Medīlu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Reģiona	962	5,97	Arheoloģija
Silabebru senkapi	Vēlais dzelzs laikmets- jaunie laiki	Reģiona	964	7,13	Arheoloģija

¹ Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes mājas lapa <https://mantojums.lv/cultural-objects>

Objekts	Laiks/laikmets	Nozīme	Nr. ¹	Attālums līdz tuvākajai VES, km	Tips
Trākšu senkapi	Vēlais dzelzs laikmets	Reģiona	965	8,96	Arheoloģija
Spilvu viduslaiku kapsēta	Viduslaiki – jaunie laiki	Reģiona	963	4,75	Arheoloģija
Turku pagasts (Līvānu novads)					
Zundānu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš)	Viduslaiki – jaunie laiki	Reģiona	1946	9,37	Arheoloģija
Veiguru senkapi (Vecie kapi)	Vidējais – vēlais dzelzs laikmets; viduslaiki	Valsts	1944	9,49	Arheoloģija
Lāču senkapi	Vēlais dzelzs laikmets – jaunie laiki	Reģiona	1942	9,58	Arheoloģija

Kūku pagasts, Jēkabpils novads

Kūku pagasts atrodas Jēkabpils novadā, un tā administratīvais centrs ir Zilāni. Pagasts izveidots pēc Otrā pasaules kara no bijušā Krustpils pagasta austrumu daļas. Vēsturiski teritorija bijusi orientēta uz lauksaimniecību, kā arī tai bijusi nozīmīga loma Jēkabpils apkārtnes satiksmes infrastruktūrā. Pagasta kopējā platība ir 114,31 km², savukārt iedzīvotāju skaits 2025. gadā, saskaņā ar Oficiālās statistikas portāla datubāzes datiem², bija 1898.

Kūku pagastā atrodas četri valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, no kuriem viens ir **Dzirkaļu pilskalns ar apmetni un Baznīckalnu** (Nr. 910). Kokiem apaugušais Dzirkaļu pilskalns ar apmetni atrodas aptuveni 1,5 km uz dienvidrietumiem no Kūku dzelzceļa stacijas (skat. 2. attēlu). Senais nocietinājums ierīkots kalna atzarā, kas strauji noslēdzas pret purvainu zemieni. Pret šo zemieni vērsta ziemeļu nogāze papildus nocietināta ar terasi, savukārt dienvidu pusē, kur kalna dabiskais norobežojums bijis zemāks, tas nodalīts ar pārrakumu un 1,5 m augstu valni, kas vēl ar vienu grāvi atdalīts no pilskalna plakuma. Pamatojoties uz atsevišķiem atradumiem pilskalna plakuma melnajā kultūrslānī, var pieņemt, ka Dzirkaļu pilskalna apdzīvotība attiecināma uz mūsu ēras 1. gadu tūkstoti. Līdzšinējā literatūrā tas gan uzlūkots kā 13. gadsimta Asotes pilsnovadā ietilpstošs blakus nocietinājums, tomēr iespējams, ka Dzirkaļu pilskalns izmantots jau agrāk. Uz rietumiem no pilskalna atrodas Baznīckalns. Apkārtne atrodas arī vairāki senkapi, savukārt pilskalna Z un A pakājē nesen konstatēts plašas apmetnes kultūrslānis.

Dzirkaļu pilskalna teritorijā jebkādi zemes darbi veicami tikai arheoloģiskā uzraudzībā un pēc NKMP atļaujas saņemšanas, nodrošinot kultūrslāņa un vēsturiskā reljefa saglabāšanu.

Dzirkaļu pilskalns ar apmetni un Baznīckalnu atrodas aptuveni 3,54 km attālumā no VES Nr. K1. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

² Oficiālās statistikas portāls, datubāze, mājaslapa: <https://stat.gov.lv/lv>

Vēja parka "Kūkas" un tā saistītās infrastruktūras būvniecība Jēkabpils novada Kūku un Vīpes pagastos

2. attēls. Dzirkāļu pilskalns ar apmetni un Baznīckalnu. Foto: Juris Urtāns, 28.06.2016. (avots – Mantojums.lv)

Kūkupasīles senkapi (Nr. 914) (skat. 3. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar vēlo dzelzs laikmetu un viduslaikiem. Tā saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, nemateriālās liecības, reljefs, apbedījumu struktūra, apbedījumu inventārs un arheoloģiskās senlietas.

Kūkupasīles senkapi atrodas augsta kalna galā, kura virsotne 15–20 m diametrā ir izlīdzināta. Saskaņā ar vietējām mutvārdu tradīcijām šeit apglabāti franči vai poļi.

3.attēls. Kūkupasīles senkapi. Foto: Juris Urtāns, 14.01.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā veicami tikai arheoloģiskā uzraudzībā un pēc NKMP atļaujas saņemšanas. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Kūkupasīles senkapi atrodas aptuveni 1,99 km attālumā no VES Nr. K1. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Ribāku senkapi (Nr. 913) (skat. 4. attēlu) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar vēlo dzelzs laikmetu. Tā saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, apbedījumu struktūra, apbedījumu inventārs un arheoloģiskās senlietas.

Ribāku senkapi ir zināmi kopš 20. gadsimta 20. gadiem. Tos 1925. gadā pirmais apsekojis Boļeslavs Brežgo, senkapus iezīmējot pašā Baļotes ezera krasta kraujā uz dienvidiem–dienvidrietumiem no Ribāku mājām.

Vēja parka “Kūkas” un tā saistītās infrastruktūras būvniecība Jēkabpils novada Kūku un Vīpes pagastos

Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļas kolekcijā ir ziņas par diviem izskalotiem apbedījumiem ar senlietām, kā arī par senlietu atradumiem uz DR no Ribākiem, nogāzes augšdaļā ierīkojot sakņu dārzu un rokot kartupeļu bedres. Daļa atradumu 1933. gadā nonāca Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā. Tie datējami ar 12.–13. gadsimtu.

1979. gadā senkapus aprakstījis Juris Urtāns, savukārt 1980. gadā – Elvīra Šnore. Kapulauka robežas precīzi nav zināmas, jo vēlā dzelzs laikmeta latgaļu līdzenie kapulauki var aizņemt arī vairākus hektārus lielu platību. Par kapulauka teritoriju būtu uzlūkojama visa teritorija starp Ribāku sādžu un Baļotes ezera ziemeļu krastu. Pašlaik kapulauka teritorijā ir kopta pļava, bet ezera nogāzi un tā rietumu galu aizņem bērzu birzs.³

4. attēls. Ribāku senkapi, foto autors nezināms, 24.05.2016. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā veicami tikai arheoloģiskā uzraudzībā un pēc NKMP atļaujas saņemšanas. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Ribāku senkapi atrodas aptuveni 4,78 km attālumā no VES Nr. K1. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Asotes pilskalns ar apmetni (Nr. 911) (skat. 5. attēlu) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar senāko dzelzs laikmetu un viduslaikiem. Tā saglabājamās vērtības ir ārējais veidols ainavā, arheoloģiskais konteksts, nemateriālās liecības, fortifikācijas jeb aizsardzības sistēmas, reljefs, kultūrslānis un arheoloģiskās senlietas.

Asotes pilskalns ar apmetni ir zināms kopš 19. gadsimta vidus. 1846. gadā A. Brandts rakstījis par pilskalnu pie Krustpils, kurā atrastas senlietas. Lielāku ievērību pilskalns ieguva pēc tam, kad Juliuss Dēriņš 1878. gadā, apmeklējot Asotes un Jersikas pilskalnus, pilskalnu pie Krustpils Gravāniem identificēja kā rakstītajos avotos minēto "Aszute". Kopš tā laika ir nostiprinājies pilskalna nosaukums "Asotes pilskalns", kas saistīts ar tuvumā esošo pusmuižu. Pilskalns ir bieži apmeklēts, aprakstīts un pieminēts zinātniskajos darbos. Kā nozīmīgākie avoti minami Ernesta Brastiņa uzmērījums un publikācija izdevumā "Latvijas pilskalni. Latgale", kā arī Elvīras Šnores monogrāfija krievu valodā "Asotskoje gorodišče", kurā apkopoti 1948.–1954. gada plašo izrakumu materiāli. Jāatzīmē, ka tradicionāli pilskalna pastāvēšanas beigas tiek datētas ar 13. gadsimtu, tomēr senlietu materiālā ir labi pārstāvēts arī viss 14. gadsimts.

Pilskalna pakājē austrumu un dienvidu pusē atrodas senpilsēta ar aptuveni 1 m biezu kultūrslāni. Senpilsēta ir ņemta valsts aizsardzībā līdz Lagzdes upītei, tomēr jāatzīmē, ka upīte ir taisnota un dabiskās

³Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 107–108 lpp

gultnes vietu aizstājis tuvāk pilskalnam izrakts grāvis. Daļa austrumu puses senpilsētas turpinās arī aiz tagadējā grāvja līdz kādreizējai upītes gultnei.⁴

Asotes pilskalns, pateicoties ērtajai piekļuvei, ir viens populārākajiem pilskalniem – tūrisma objektiem ar izcilu skatu no Jēkabpils – Daugavpils šosejas.

5. attēls. Asotes pilskalns ar apmetni, foto: Atis Artmanis, 24.05.2016. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi pilskalna teritorijā veicami tikai arheoloģiskā uzraudzībā un pēc NKMP atļaujas saņemšanas. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Asotes pilskalns ar apmetni atrodas aptuveni 9,98 km attālumā no VES Nr. K16. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Daugavas Oglenieku senkapi (Nr. 912) (skat. 6. attēlu) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar vidējo un vēlo dzelzs laikmetu. Tā saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, kultūrslānis, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas.

Oglenieku senkapi ir zināmi kopš 1893. gada, kad Jurijs Romanovs veica pirmos pārbaudes izrakumus. 1923. gadā sastādītas pieminekļa reģistrācijas kartītes, savukārt 1926. gadā Boļeslavs Brežgo aprakstīja kapulauku un izveidoja tā plānu. Pastāv iespēja, ka kapulauks sniedzies pat pāri Krustpils–Līvānu šosejai, ko apstiprina arī 1979. gadā Jura Urtāna pie šosejas atrastie cilvēku kauli. 1931. gadā Daugavas palos izskatītās senlietas tika nodotas Latvijas Nacionālajam vēstures muzejam. Asotes pilskalna izrakumu laikā 1947., 1952. un 1953. gadā Elvīras Šnores vadībā izpētīti 858 m² un atsegti 25 apbedījumi 18–70 cm dziļumā. Pēc atradumiem kapulauks datējams ar 10.–13. gadsimta sākumu, un konstatēts, ka tas ierīkots senākas apmetnes vietā. 1951. gadā pieminekļa pasi sastādīja Arnolds Štokmanis, norādot, ka senlietas nodotas arī Jēkabpils Vēstures muzejam. Vēlāk kapulauku apsekoja Juris Urtāns 1979. gadā un Tatjana Berga 1984. gadā. Apkopotie dati liecina, ka Oglenieku kapulauks aizņem plašu teritoriju starp Daugavu, Ogleniem un Zvirbuļu mājām, iespējams, līdz pat Krustpils–Līvānu šosejai, taču precīzas tā robežas vēl nav noteiktas.

Zemes darbi pilskalna zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Daugavas oglenieku senkapi atrodas aptuveni 9,91 km attālumā no VES nr. 23 VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

⁴Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 103 lpp.

6. attēls. Daugavas oglenieku senkapi, foto autors nav zināms, 22.08.2013. (avots – Mantojums.lv)

Vīpes pagasts Jēkabpils novads

Vīpes pagastā atrodas trīs reģiona nozīmes un viens vietējās nozīmes aizsargājams kultūras piemineklis. Vistuvāk izpētes teritorijai atrodas reģiona nozīmes kultūras piemineklis – **Žagaru viduslaiku kapsēta** (Nr. 980) (skat. 7. attēlu), kas datējama ar viduslaikiem un jaunajiem laikiem. Tās saglabājamās vērtības ir apbedījumu struktūra, apbedījumu inventārs un arheoloģiskās senlietas.

Žagaru viduslaiku kapsēta ir zināma kopš 1976. gada, kad par to Eduards Eglīte ziņoja Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta Arheoloģijas nodaļai. 1976. gadā, ņemot granti ceļa labošanai, tika atklāts apbedījums ar saktu. Iepriekš par kapsētas pastāvēšanu šajā vietā nebija zināms. 1977. gadā grants ņemšana turpinājās, un tika atsegts jauns apbedījums. Eduarda Eglītes sniegtās ziņas pierakstījusi Lūcija Vankina, un tās ietvertas ziņojumā Latvijas Nacionālajam vēstures muzejam. 1979. gadā Juris Urtāns⁵ ievāca papildu ziņas un aprakstīja Žagaru viduslaiku kapsētu.

7. attēls. Žagaru viduslaiku kapsēta, Foto: Atis Artmanis, 02.11.2021. (avots – Mantojums.lv)

Bez NKMP atļaujas un arheologa uzraudzības nav pieļaujama apbedījumu rakšana – kapu atvēršana, būvniecība, zemes darbi vai citas darbības, kas var mainīt reljefu vai iznīcināt arheoloģiskās vērtības.

⁵ Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 242 lpp

Vēja parka “Kūkas” un tā saistītās infrastruktūras būvniecība Jēkabpils novada Kūku un Vīpes pagastos

Žagaru viduslaiku kapsēta atrodas aptuveni 2,64 km attālumā no VES Nr. K23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Ezerķīkauku senkapi (Nr. 978) (skat. 8. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar agro un vidējo dzelzs laikmetu, kā arī ar viduslaikiem un jaunajiem laikiem. Saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas.

Ezerķīkauku senkapi ir zināmi kopš 1927. gada, kad tos detalizēti aprakstījis Alfrēds Krimuldēns. Viņš arī uzmērījis un fotografējis senkapu uzkalniņu. Pēc viņa ziņām, vietējie iedzīvotāji uzkalniņu saukuši par "Kara kapiem", jo, rokot apbedījumus, tajā vienmēr uzdūrušies kauliem un akmeņiem. No uzkalniņa izlauzti akmeņi būvniecības vajadzībām. Tajā apbedīti arī vairāki ciemata jeb sādžas iedzīvotāji. Papildu ziņas no arheologa Ēvalda Mugurēviča 1989. gada 1. jūnijā pierakstījis Juris Urtāns. Viņš norādījis, ka jaunākos laikos uzkalniņš līdzināts ar buldozeru, izcelti vairāki akmeņi un atrastas dažas monētas. Apsekošanas laikā 1989. gada 5. jūnijā tika precizētas ziņas, ko sniegusi Ezerķīkaukā dzīvojošā 70 gadus vecā A. Šveicāre, un senkapu uzkalniņš aprakstīts detalizētāk. Juris Urtāns izteicis pieņēmumu, ka mūsdienu kapsētas teritorijā atrodas agrā dzelzs laikmeta senkapu uzkalniņš, kurā vēlāk ierīkota viduslaiku vai agro jauno laiku kapsēta. Tai apkārt izveidota mūsdienu kapsēta.

8. attēls. Ezerķīkauku senkapi. Foto: Atis Artmanis, 02.11.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu zonā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrlānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Ezerķīkauku senkapi atrodas aptuveni 2,70 km attālumā no VES Nr. K23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Landzānu viduslaiku kapsēta (Nr. 979) (skat. 9. attēlu) ir vietējās nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar jaunajiem laikiem. Saglabājamās vērtības ir apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas.

Landzānu viduslaiku kapsēta uzieta ap 1933.–1934. gadu, kad Vīpes pagasta aizsargi sāka norakt daļu reljefa paaugstinājuma uz rietumiem no kapsētas, ņemot smiltis šautuves ierīkošanai. Paaugstinājuma vidusdaļā tika atrasts daudz cilvēku kaulu, tomēr rakšanas darbi tika turpināti, bet atrastie kauli aprakti kopējā bedrē. Mirušie bijuši apbedīti vairākās kārtās. Pašlaik uz rietumiem no Landzānu viduslaiku kapsētas teritorija ir zema un purvainā, savukārt kapsētai tuvākajā daļā tā ir izraknāta ar grantsbedrēm. Pēc pieejamajām ziņām var secināt, ka Landzānu viduslaiku kapsēta, visticamāk, ir jauno laiku apbedījuma vieta, kas pastāvējusi pirms pašreizējās kapsētas ierīkošanas. Tā atradusies zemes valņveida pacēlumā, kas mūsdienās lielākoties jau ir norakts.⁶

⁶Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 239 lpp.

9. attēls. Landzānu viduslaiku kapsēta. Foto: Atis Artmanis, 02.11.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Landzānu viduslaiku kapsēta atrodas aptuveni 4,04 km attālumā no VES nr. 23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Trepes senkapi (Nr. 977) (skat. 10. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras pieminekli, kas datējams ar vēlo dzelzs laikmetu. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas.

Trepes senkapi ir zināmi kopš 19. gadsimta beigām. Iespējams, tos pieminējis A. Sopunovs savā 1893. gadā izdotajā grāmatā “Reka – Zapadnaja Dvina” kā Kondrātus pie Trepes muižas (*Trepenhof*). 19. gadsimta beigās Vīnes Dabaspētniecības muzejā bija izstādīts apbedījums jeb skelets ar bagātīgām senlietu piedevām no Trepes muižas Vitebskas guberņā. Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā glabājas vairāk nekā 20 senlietas no Trepes senkapiem, pēc kurām senkapi datējami ar 7./8.–12. gadsimtu. Agrākajos atradumos dominē vidējā dzelzs laikmeta beigu un vēlā dzelzs laikmeta sākuma senlietas, savukārt NKMP nodotās senlietas datējamas ar 11.–12. gadsimtu.

Ņemot vērā kapulauka ilgo izmantošanas laiku, kas aptver aptuveni 400 gadus, teorētiski mirušie varētu būt apbedīti apmetnes abos galos Daugavas krastos, tostarp Daugmaļu māju teritorijā, tomēr šī pieņēmuma precizēšanai nepieciešami plaši pārbaudes izrakumi. Kapulauka senlietu atradumu vieta atrodas Daugavas krastā uz ziemeļiem no Daugavkrastu mājām un uz dienvidiem no Daugmaļu mājām, tuvāk Daugavkrastiem. Pašlaik lauks ir meliorēts un apstrādāts, tomēr LIDAR zemes virsmas skenējumā uz ziemeļiem no meliorācijas grāvja ir saskatāmas kādreizējās ieplakas – “kapu gravas” – paliekas. Kapulauka un tam blakus esošās apmetnes lielums bez pārbaudes izrakumiem nav nosakāms⁷.

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Trepes senkapi atrodas aptuveni 7,05 km attālumā no VES Nr. K23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

⁷ Jēkabpils novada valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu individuālo aizsargjoslu (aizsardzības zonu) projekts, 2024, Reģionālie projekti, 231 lpp.

10. attēls. Trepes senkapi. Foto: Jānis Meinerts, 09.05.2018. (avots – Mantojums.lv)

Izpētes teritorijas ziemeļaustrumu daļā atrodas nelielie **Leišu sila brāļu kapi**. Tā ir Pirmā pasaules kara un Brīvības cīņu (1919. g.) vācu karavīru atdusas vieta, kas atrodas meža masīvā netālu no bijušajām Leišu mājām. Tai piemīt vietēja kultūrvēsturiska un memoriāla nozīme. kultūrvēsturiskā mantojuma daļa[ES6.1]. Piemiņas vieta ir apzināta un sakopta. Saskaņā ar MK 29.12.1998. not. Nr. 502 "Aizsargjoslu ap kapsētām noteikšanas metodika" 5. punktu "kapsētām, kurās apbedīšana ir pārtraukta vismaz 25 gadus, aizsargjosla nav nepieciešama, izņemot kapsētas, kurās apbedīti mēra upurī, un kapsētas vai apbedījuma vietas, kuras ir kultūras pieminekļi". Minētā kapsēta ir slēgta un nav iekļauta valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā.

Ābeļu pagasts

Ābeļu pagastā atrodas viens valsts nozīmes aizsargājams kultūras piemineklis – **Reiņu senkapi un apmetne** (Nr. 876) (skat. 11. attēlu), kas datējams ar dzelzs laikmetu un jaunajiem laikiem. Saglabājamās vērtības ir ārējais veidols ainavā, reljefs, arheoloģiskais konteksts, kultūrslānis, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas.

Reiņu senkapi ir zināmi kopš 20. gadsimta 30. gadiem, kad tos 1931. gada 25. jūlijā reģistrēja Marija Lāce. Pēc pieejamās informācijas var secināt, ka uzkalniņā aiz Reiņu mājām atrodas vidējā un vēlā dzelzs laikmeta līdzenais kapulauks, kurā no 18. līdz 20. gadsimtam apbedīti arī apkārtnes iedzīvotāji. Rotadatas galva, iespējams, atrasta apmetnes teritorijā. Uz austrumiem un dienvidaustrumiem no senkapjiem Daugavas krastā atrodas ļoti plaša apmetne. Neliels strauts to sadala divās daļās, kas apzīmētas kā Reiņu apmetne I un Reiņu apmetne II. Reiņu apmetni I 1984. gadā atklāja un detalizēti aprakstīja Viktorija Bebre. Viņa konstatēja kultūrslāni aptuveni 400 m garumā un aptuveni 100 m platumā starp Dreģu un Reiņu mājām. Kultūrslāņa biezums šurfos sasniedza 1–1,5 m, un tas bija intensīvi melnā krāsā. Kultūrslānis tika konstatēts arī pie Reiņu mājām. Reiņu apmetni II strauta ziemeļu pusē, ap Reiņu dzīvojamajām mājām, 1987. gadā konstatēja Juris Urtāns. Šajā vietā viņš savāca trauku lauskas. Pēc atrastajām trauku lauskām var secināt, ka apmetne visintensīvāk apdzīvota vēlajā dzelzs laikmetā. Tomēr apdzīvotības sākums attiecināms uz vēlo bronzas laikmetu, par ko liecina šajā vietā atrastā švīkātās keramikas lauska un akmens cirvis. Otrs akmens cirvis atrasts tuvumā – Mazreiņu laukos. Reiņu senvietu komplekss arheoloģiski ir ļoti nozīmīgs, jo tajā iespējams izsekot nepārtrauktai apdzīvotībai vairāk nekā 1 500 gadu garumā – no bronzas laikmeta līdz viduslaikiem.

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Reiņu senkapi un apmetne atrodas aptuveni 9,06 km attālumā no VES Nr. K23. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

11. attēls. Reiņu senkapi un apmetne, foto autors nezināms, 09.08.2011. (avots – Mantojums.lv)

Mežāres pagasts

Mežāres pagastā atrodas divi valsts nozīmes aizsargājami kultūras pieminekļi. Viens no tiem ir **Spilvu senkapi** (Nr. 916) (skat. 12. attēlu) – valsts nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar vēlo dzelzs laikmetu. Saglabājamās vērtības ir reljefs, kultūrslānis, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis vērtējams kā apmierinošs.

12. attēls. Spilvu senkapi un apmetne. Foto: Juris Urtāns, 14.01.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā veicami tikai arheoloģiskā uzraudzībā un pēc NKMP atļaujas saņemšanas. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Spilvu senkapi un apmetne atrodas aptuveni 4,97 km attālumā no VES Nr. K4. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Bērzkalnu senkapi (Nr. 917) (skat. 13. attēlu) ir valsts nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar vēlo dzelzs laikmetu. Saglabājamās vērtības ir ārējais veidols ainavā, reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis vērtējams kā apmierinošs.

13. attēls. Bērzkalnu senkapi. Foto: Juris Urtāns, 14.01.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Bērzkalnu senkapi atrodas aptuveni 8,35 km attālumā no VES nr. 4. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Variešu pagasts

Variešu pagastā atrodas četri reģiona nozīmes aizsargājami kultūras pieminekļi. Viens no tiem ir **Medīlu senkapi** (Nr. 962) (skat. 14. attēlu) – reģiona nozīmes kultūras piemineklis, kas datējams ar vēlo dzelzs laikmetu. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, kā arī arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis vērtējams kā labs.

14. attēls. Medīlu senkapi. Foto: Atis Artmanis, 13.09.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Medīlu senkapi atrodas aptuveni 5,97 km attālumā no VES Nr. K1. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Silabebru senkapi (Nr. 964) (skat. 15. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, vēlais dzelzs laikmets– jaunie laiki. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis –apmierinošs.

15. attēls. Silabebru senkapi. Foto: Atis Artmanis, 13.09.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Silabebru senkapi atrodas aptuveni 7,13 km attālumā no VES Nr. K1. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Trākšu senkapi (Nr. 965) (skat. 16. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums – vēlais dzelzs laikmets. Saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis –apmierinošs.

Trākšu senkapus, kurus vietējie iedzīvotāji pazīst kā “Mēra laiku” kapus, 1996. gadā pirmais apzinājis Juris Urtāns. Ziņas viņam sniedzis Medņu skolotājs Rubenis, savukārt dabā senkapus parādījušas Paulīne un Tija Zemītes. Senkapi atrodas tūlīt aiz Medņu Laimaņu mājām, ceļa kreisajā pusē, aptuveni 25 m no ceļa. Tas ir aptuveni 25 m garš un līdz 20 m plats austrumu–rietumu virzienā orientēts paugurs, kas paceļas 3–5 m virs apkārtnes. Paugurs apaudzis ar lielām priedēm un pamežu. Uzkalniņa nogāzēs vērojamas senu rakumu bedres.

16. attēls. Trākšu senkapi, foto autors nezināms, 18.07.2013. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Trākšu senkapi atrodas aptuveni 8,96 km attālumā no VES Nr. K4. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Spilvu viduslaiku kapsēta (Nr. 963) (skat. 17. attēlu) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums – viduslaiki – jaunie laiki. Saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis –apmierinošs.

17. attēls. Spilvu viduslaiku kapsēta, foto autors nezināms, 25.06.2019. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi kapsētā teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Spilvu viduslaiku kapsēta atrodas aptuveni 4,75 km attālumā no VES Nr. K4. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Turku pagasts (Līvānu novads)

Turku pagastā atrodas divi reģiona nozīmes un viens valsts nozīmes aizsargājamais kultūras piemineklis, no tiem Zundānu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš) ir tuvākais vēja parka izpētes teritorijai.

Zundānu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš) (Nr. 1946) (skat. 18.att.) ir reģiona nozīmes kultūras piemineklis, datējums – viduslaiki- jaunie laiki. Tā saglabājamās vērtības ir reljefs, apbedījumu inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir labs.

18. attēls. Zundānu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš). Foto: Valentīna Brice, 02.02.2016. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi kapsētā teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Zundānu viduslaiku kapsēta (Kapu kalniņš), atrodas aptuveni 9,37 km attālumā no VES Nr. K21. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Veiguru senkapi (Vecie kapi) (Nr. 1944) (skat. 19.att.) ir valsts nozīmes kultūras pieminekļi, datējums – vidējais – vēlās dzelzs laikmets; viduslaiki. Tā saglabājamās vērtības ir arheoloģiskais konteksts, reljefs, kultūrslānis, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir labs.

19. attēls Veiguru senkapi (Vecie kapi). Foto: Evita Princova, 21.05.2021. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrslānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Veiguru senkapi, atrodas aptuveni 9,49 km attālumā no VES Nr. K21. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Lāču senkapi (Nr. 1942) (skat. 20.att.) ir reģiona nozīmes kultūras pieminekļi, datējums – vēlās dzelzs laikmets- jaunie laiki. Tā saglabājamās vērtības ir reljefs, kultūrslānis, apbedījumu struktūra un inventārs, arheoloģiskās senlietas. Saglabātības stāvoklis ir labs.

20. attēls Lāču senkapi. Foto: Valentīna Brice, 02.02.2016. (avots – Mantojums.lv)

Zemes darbi senkapu teritorijā drīkst notikt tikai arheoloģiskās uzraudzības apstākļos, saņemot NKMP atļauju. Kultūrlānis un reljefs ir aizsargājami pret bojājumiem.

Lāču senkapi, atrodas aptuveni 9,58 km attālumā no VES Nr. K28. VES infrastruktūra neskar kultūras pieminekli vai tā aizsargjoslu.

Citi kultūras vēstures objekti

Papildus valsts aizsargājamajiem kultūras pieminekļiem izpētes teritorijā un tās apkārtnē atrodas arī citas vietas ar kultūrvēsturisku nozīmi, tostarp sakrālā mantojuma vietas, piemiņas vietas un potenciālas arheoloģisko atradumu vietas.

Sakrālie objekti

Sakrālie objekti ir būtiski kultūrvēsturiskā kontekstā, jo tie atspoguļo sabiedrības garīgās vērtības, reliģisko piederību un vēsturisko pieredzi noteiktā laika posmā. Baznīcas, krucifiksi, kapelas un citas sakrālās vietas ir kalpojušas ne tikai reliģiskām vajadzībām, bet arī kā kopienas pulcēšanās, izglītības un identitātes veidošanās vietas.

Kūku pagasta apkārtnē kā nozīmīgs sakrālās arhitektūras objekts minama **Unguru (Medņu) evaņģēliski luteriskā baznīca** Variešu pagastā (skat. 21. att.). Tā ir vietējās nozīmes kultūrvēsturisks objekts un raksturīgs reģiona lauku baznīcu arhitektūras piemērs. Baznīca vēsturiski kalpojusi kā vietējās kopienas reliģiskais un sabiedriskais centrs, saglabājot savu nozīmi arī mūsdienās. Tā organiski iekļaujas apkārtējā kultūrainavā un papildina reģiona kultūrvēsturisko vidi.

21. attēls Unguru (Medņu) Evaņģēliski luteriskā baznīca (avots – visit.jekabpils.lv)

Kūku pagasta kultūrvēsturiskā vide vēsturiski ir bijusi saistīta ar Krustpils apkārtnes luterāņu draudzēm un Daugavas labā krasta apdzīvotības attīstību. Pagasta teritorijā atsevišķās vietās sastopami mazā sakrālā mantojuma elementi – ceļmalu krusti un piemiņas zīmes, kas raksturīgas Latvijas lauku kultūrainavai un atspoguļo vietējo iedzīvotāju reliģiskās tradīcijas. Kūku pagasts vēsturiski ietilpis Krustpils evaņģēliski luteriskās draudzes darbības teritorijā. Krustpils evaņģēliski luteriskā baznīca ir nozīmīga reģiona sakrālās arhitektūras un kultūrvēsturiskā mantojuma vieta, kas vēsturiski kalpojusi arī apkārtējo pagastu iedzīvotājiem.

Piemiņas vietas

Piemiņas vietas, tostarp pieminekļi un apbedījumi, ir nozīmīgas kultūrvēsturiskā skatījumā, jo tās saglabā liecības par cilvēku dzīvi, nāvi un sabiedrībai nozīmīgiem vēstures notikumiem. Tās atspoguļo laikmeta priekšstatus par piemiņu, godināšanu un attieksmi pret aizgājējiem, kā arī sniedz informāciju par sociālo struktūru, reliģiskajiem uzskatiem un kultūras tradīcijām konkrētā vēsturiskā periodā. Kultūrvēsturiskā kontekstā pieminekļi un apbedījumi kalpo arī kā kolektīvās atmiņas un identitātes liecības.

Kūku pagasta Sūnu kapos apbedīts Alberts Cepītis – Latvijas Neatkarības kara dalībnieks, 6. Rīgas kājnieku pulka kareivis, kurš 1921. gadā apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni par 1919. gada 11. novembra cīņām Dzegužkalnā. Šis individuālais apbedījums ir nozīmīga piemiņas vieta, kas saglabā liecību par Latvijas Neatkarības kara varoņiem šajā apvidū.

Vīpes pagasta Landzānu kapos fiksēts Lāčplēša Kara ordeņa kavaliera Alberta Paegles individuāls apbedījums, kas ir vēl viena liecība par šī novada iedzīvotāju ieguldījumu Latvijas valstiskuma nostiprināšanā Neatkarības kara laikā.

Izpētes teritorijā ir notikušas militāras darbības, tādēļ, veicot zemes darbus, pastāv iespēja atklāt līdz šim nezināmas karavīru apbedījumu vietas, īpaši Otrā pasaules kara kontekstā. Atklājot senas apbedījumu vietas, darbi nekavējoties jāpārtrauc un jāsaazinās ar Valsts policiju, kas turpmākajā procesā iesaistīs kompetentās institūcijas.

Arheoloģiskie atradumi

Papildus jau zināmajiem senkapiem, pilskalniem un apmetnēm būvdarbu laikā, īpaši mežos, maz traucētās teritorijās un senas apdzīvotības zonās, pastāv iespēja atklāt atsevišķus arheoloģiskus objektus un priekšmetus, kas līdz šim nav bijuši fiksēti. Infrastruktūras darbu laikā nereti tiek atklāti sekundāri vai izolēti atradumi, piemēram, rotas, darbarīki un sadzīves priekšmeti, senu ieroču fragmenti un ar kariem saistīti priekšmeti, kā arī monētas.

Kūku pagasta teritorijā vērojama ievērojama senas apdzīvotības koncentrācija – Asotes pilskalns, Dzirkalņu pilskalns un vairāki senkapi liecina par nepārtrauktu apdzīvotību no dzelzs laikmeta līdz viduslaikiem. Tādēļ

Vēja parka "Kūkas" un tā saistītās infrastruktūras būvniecība Jēkabpils novada Kūku un Vīpes pagastos

pastāv paaugstināta varbūtība atklāt iepriekš nezināmus arheoloģiskus atradumus, jo īpaši Daugavas krasta tuvumā un vēsturisko ceļu malu zonās. Vīpes pagastā senas apdzīvotības liecības koncentrējas Ezerķīkauku, Žagaru un Trepes senkapu apkārtnē, kas norāda uz šīs teritorijas intensīvu apdzīvotību agrākajos gadsimtos.

Veicot zemes darbus, iespējamu arheoloģisko senlietu vai apbedījumu atklāšanas gadījumā darbi attiecīgajā vietā pārtraucami līdz atraduma izvērtēšanai. Atbilstoši normatīvajam regulējumam arheoloģiskās senlietas ir valsts aizsardzībā esošs kultūras mantojums. Atrastos priekšmetus nedrīkst pārvietot, tīrīt vai citādi bojāt. Par atradumu nekavējoties jāinformē Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, kas nosaka turpmāko rīcību.

Lai gan munīcija nav kvalificējama kā arheoloģiskais atradums, jāatzīmē, ka zemes darbu laikā, konstatējot priekšmetus, kas pēc vizuālajām pazīmēm identificējami kā nesprāgusi militārā munīcija, tie uzskatāmi par potenciāli bīstamiem. Pēc šāda atraduma konstatēšanas darbi nekavējoties jāpārtrauc, teritorija jānorobežo un jāinformē kompetentās institūcijas, pirmkārt, Valsts policija, kas veic turpmākās darbības munīcijas drošai neitralizēšanai.

Muzeji

Kultūrvēsturiskā skatījumā muzeji ir nozīmīgi, jo tie nodrošina kultūras mantojuma saglabāšanu, pētniecību, izglītošanu un identitātes stiprināšanu. Muzeji veicina to, lai kultūras mantojums netiktu zaudēts vai aizmirsts, bet kļūtu par aktīvu sabiedrības attīstības un kultūras nepārtrauktības pamatu.

Vēja parka izpētes teritorijai tuvākā muzeja institūcija ir Jēkabpils Vēstures muzejs Jēkabpilī, kas glabā un popularizē Jēkabpils apkārtnes vēsturi, tradicionālo dzīvesveidu un kultūras mantojumu. Muzeja krājumā atspoguļota vietējo iedzīvotāju sadzīve, amatniecības tradīcijas, lauksaimniecības attīstība un novada vēsturiskie notikumi, aptverot arī Kūku un Vīpes pagastu kultūrvēsturisko mantojumu. Muzejs kalpo kā reģionālās identitātes saglabāšanas centrs, veicinot sabiedrības izpratni par novada vēsturisko pieredzi un kultūrvēsturisko vērtību nepārtrauktību.

Kūku pagastā vieta ar kultūrvēsturisku nozīmi ir arī Rogāļu grava ar Rogāļu akmeni – vietējas nozīmes ģeoloģisks dabas piemineklis, kas valsts aizsardzībā atrodas kopš 1977. gada. Akmens garums ir 6,5 m, platums – 4,6 m, bet augstums – 3,7 m. Papildus dabas vērtībām tas atspoguļo arī nemateriālo kultūras mantojumu – tautas teikas un senos ticējumus, kas saistīti ar Daugavas krastu.

Vīpes pagastā, Rīgas–Daugavpils šosejas 157. kilometra malā, atrodas Vaiķu akmens, pazīstams arī kā Pētera I un Napoleona akmens. Tas ir valsts aizsardzībā kopš 2001. gada un ir viens no 15 lielākajiem dižakmeņiem Latvijā. Akmens ir iesārts, lielkristālisks rapakivi granīts ar plakanu, galdveidīgu virsmu, kuras platība ir aptuveni 23 m². Tā garums ir 6,7 m, platums – 5,9 m, augstums – 2,3 m, apkārtmērs – 19,8 m, bet tilpums – aptuveni 45 m³. Ar akmeni saistītas vairākas tautas teikas: viena vēsta, ka to šurp atsviedis Velns; citās minēts, ka savos karagājienos pie akmens pusdienoja Krievijas cars Pēteris I, kā arī Napoleons, tādējādi piešķirot akmenim tā vēsturiskos nosaukumus. Kultūrvēsturisku iekalumu akmenī nav, taču ar to saistītās mutvārdu tradīcijas un vēsturiskās leģendas padara to par nozīmīgu nemateriālā kultūras mantojuma objektu. Akmens ir viegli pieejams, un pie tā ierīkotas koka trepītes, lai apmeklētāji varētu uzkāpt uz akmens virsmas.

Secinājumi

Izpētes rezultāti liecina, ka plānotā vēja parka izpētes teritorijā neatrodas valsts aizsargājami kultūras pieminekļi, savukārt valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu koncentrācija pieguļošajās teritorijās vērtējama kā zema. Lielākā daļa identificēto kultūras pieminekļu atrodas vairāku kilometru attālumā no plānotajām VES novietnēm un to infrastruktūras elementiem. Paredzētā darbība neskar šo objektu teritorijas vai aizsargjoslas, līdz ar to tieša fiziska ietekme uz tiem nav sagaidāma.

Novērtējot valsts, reģiona un vietējās nozīmes kultūras pieminekļus, kā arī citas vietas ar kultūrvēsturisku nozīmi, tostarp piemiņas vietas un sakrālā mantojuma objektus, secināms, ka plānotā vēja parka būvniecība un ekspluatācija neradīs uz tiem tiešu fizisku ietekmi. Vēja elektrostaciju un ar tām saistītās

infrastruktūras novietojums neparedz zemes darbus valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu teritorijās vai to aizsargjoslās un neskar identificētās vietas ar kultūrvēsturisku nozīmi.

Jāatzīmē, ka būvniecības laikā, veicot zemes darbus, pastāv iespēja atklāt līdz šim nezināmus arheoloģiskus atradumus vai apbedījumu vietas, īpaši teritorijās ar senas apdzīvotības pazīmēm un vietās, kur vēsturiski notikušas militāras darbības. Šādos gadījumos nepieciešams nekavējoties pārtraukt darbus un rīkoties saskaņā ar normatīvajiem aktiem, iesaistot Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi un citas kompetentās institūcijas.

Papildus valsts aizsardzībā esošajiem kultūras pieminekļiem būtiska nozīme ir arī vietējās kultūrainavas elementiem, tostarp sakrālajiem objektiem, piemēram, krucifiksiem un baznīcām, piemiņas vietām un tradicionālajai reģiona lauku ainavai. Šie elementi veido reģiona kultūrvēsturisko identitāti un sabiedrības kolektīvo atmiņu. Lai gan plānotās VES būves tos lielākoties tieši neietekmēs, to saglabāšanai būtiska ir atbildīga būvniecības procesa organizēšana, īpaši smagsvara un lielgabarīta kravu pārvadājumu maršrutu izvēlē.

Kopumā secināms, ka, ievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības, kā arī īstenojot atbilstošus preventīvos un uzraudzības pasākumus projektēšanas, būvniecības un ekspluatācijas posmā, vēja parka "Kūkas" realizācija ir savietojama ar kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas interesēm un neradīs būtisku negatīvu ietekmi uz valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem un kultūrvēsturisko vidi kopumā.

Ieteikumi ietekmes mazināšanai

Pirms vēja elektrostaciju un ar tām saistītās infrastruktūras būvdarbu uzsākšanas būvniecības teritorijas jāapseko kvalificētam arheologam. Vienlaikus būvprojektā jāiekļauj detalizēta rīcības procedūra, kurā noteikti pasākumi un nosacījumi gadījumiem, ja būvdarbu laikā, tostarp pievedceļu pārbūves vai nostiprināšanas procesā, tiek atklātas arheoloģiskas vai vēsturiskas liecības, tai skaitā apbedījumi.

Smagsvara transporta (turbīnu ģeneratoru, torņu segmentu u.c.) piegādes maršruti jāizstrādā un jāsaskaņo ar Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldi, kā arī ar Latvijas Valsts ceļiem un pašvaldību. Maršrutu projektēšanā jāizvairās no valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu teritoriju un aizsargjoslu šķērsošanas, kā arī no citu vietu ar kultūrvēsturisku nozīmi skaršanas. Ja šķērsošana ir tehniski neizbēgama, jāizstrādā atsevišķs aizsardzības plāns konkrētajam objektam un jāveic tā stāvokļa dokumentēšana pirms un pēc smagsvara transporta piegādes.

Plānotā vēja elektrostaciju parka ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojums, kā arī būvprojekts, saskaņojams ar Nacionālo kultūras mantojuma pārvaldi.

Ietekmes uz vidi novērtējuma ietvaros ainavu novērtējumā ieteicams iekļaut vizuālās ietekmes izvērtējumu uz valsts aizsardzībā esošajiem kultūras pieminekļiem. Izvērtējumā jāņem vērā plānoto vēja elektrostaciju redzamība, attālums un ietekme uz valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu uztveri ainavā. Nepieciešamības gadījumā jāparedz risinājumi vizuālās ietekmes mazināšanai.

Būvniecības posmā ieteicams nodrošināt arheoloģisko uzraudzību teritorijās, kur tiek veikti zemes darbi. Vienlaikus jāizstrādā būvdarbu instrukcija rīcībai neparedzētu atradumu gadījumā, paredzot darbu apturēšanu un Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes, kā arī nepieciešamības gadījumā Valsts policijas informēšanu.

Ekspluatācijas posmā jānodrošina, ka vēja parka darbība neietekmē valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu un citu vietu ar kultūrvēsturisku nozīmi pieejamību un izmantošanas iespējas.